

<https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2024/32/4./525-535>

Megjegyzések Oravecz Imre *A rög gyermekei* című regénytrilógiájáról

Virágos Zsolt Kálmán

amerikanista, nyugalmazott egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, BTK

A magyar–észak-amerikai kapcsolatok ismeretének egyik legfontosabb eleme az az ágas-bogas „sztori,” mely különböző változatokban az „amerikás” magyarok történetét meséli. Időbeli elosztásban az „amerikásság” alapvetően a 19-20. századi kivándorlásról (azaz tömeges átköltözésről), valamint ennek a fordítottjáról szól, tehát visszaköltözésről (re-migráció), és a mostanra kialakult gyakorlat értelmében minden olyan személy „amerikás magyarnak” tekinthető, aki beutazóként, telepesként hosszabb-rövidebb időt tölt (még) vagy töltött (már)

A hármaskönyv részei cím és a kiadás időpontja szerint:
1. kötet: <i>Ondrok gödre</i> . Budapest, Magvető. 2016.
2. kötet: <i>Kaliforniai fűj</i> . (Pécs, Jelenkor. 2013.
3. kötet: <i>Ókontri</i> . Budapest, Magvető. 2018.
Terjedelem: 391 + 622 + 464 oldal = 1477 oldal
Fejezetek száma: 57 + 61 + 50 = 168

az Amerikai Egyesült Államokban (vagy Kanadában). Majd ezt követően visszatér (vagy éppen nem tér vissza) közép/kelet-európai szülőföldjére. Fontos annak belátása, hogy az amerikás magyarok „klubjába” egyetlen transzatlanti (szinte kizárólag hajóval megtett) utazással is be lehetett jutni. Másrészt hasznos, ha azzal is számolunk, hogy a népek oda- vagy oda-vissza vándorlása mekkora tömegeket mozgathatott meg egy vizsgálatra kiválasztott időszakban vagy régióban. A magyar etnikum esetében a századonként egy-egy forradalom (19. sz.: 1848/1849, 20. sz.: 1956) kezdő- és végpontja közötti időszak szintén bizonytalanságokkal terhelt. Bár a vonatkozó hajózási utaslisták adatait részben sikerült visszamenőleg is pontosítani, nehéz kimondani a döntő szót az olyan szempontrendszerhez tartozó adatok begyűjtésében, mint például az Osztrák–Magyar Monarchiából kirajzó és az Újvilágba évtizedek során kihajózó többnyelvű, többvallású etnikus mix populációs értékelhetősége. Viszont annak kijelentése, hogy a telepesek kivándorlási vagy re-migrációs indíttatásait és mozgásait elsősorban gazdasági, megélhetési és ideológiai okok súlypontozták, szükséges, de nem elégséges.

Számos fogalmi szempont vagy elméleti filter kínálkozik vizsgálati eszközként Oravecz Imre (1943) Kossuth-díjas (2003) kortárs szerzőnk prózaművészet-

ének a magyar irodalomtörténeti/elméleti kánonba való beléptetésére. Ezt jól érzékelteti azoknak a fogalmi szatellitáknak a bősége is, amelyek rutinszerűen felbukkannak a bemutatott tárgykörök tematikai nyomdokvizében. A szóban forgó prózatrilógia, azaz a hármaskönyv megjelenése előtt Oravecz elsősorban mint költő volt ismert. A szóban forgó rekordmennyiségű terjedelmességet képviselő munkát úgy is tekinthetjük, mint az olvasóra kirótt feladatot. Ezért mintegy meg is kérjük a különleges feladattal felruházott befogadót, hogy az író aprólékosan adatolt, konkrét leírásai alapján képzelje el egy négytagú, agrárkötődésű magyar család útra kelését az Újvilágba pontosan abban az évben, amikor Budapesten megrendezésre került az ezeréves Magyarország, a millennium ünneplése 1896-ban.

Ugyancsak hasznosnak ígérkezik annak visszatekintő elképzelése, hogy miként látatja és szerepelteti Oravecz a Monarchia utolsó előtti intézményes láncszemein, például a kisebb-nagyobb vasútállomásokon lezajlott rokonai és baráti búcsúk színhelyeit. Ahogy az annak idején – és a megfelelő menetrendi percben a recski állomáson is megesett –, amikor az állomásfőnök kijött az állomásépületből, és felemelte az indítótárcsát. A mozdony sípja élesen füttyentett, majd a szerelvény kihúzott az állomásról. Ezzel kezdetét vette az a mintegy két hétig tartó folyamatos úton levés, kényszerű utazás szárazon és vízen, idegen tájakon, aminek végeztével az itt bemutatott hazánkfiak és honleányai megérkeztek az Újvilágba. Ezek a kiutazók így máris kiérdemelték az „amerikás magyarok” megkülönböztető elnevezést. Bár ez nem mindig tudatosul, mint ahogy az sem, hogy ilyen esetekben az író időutazásokra is elviszi az olvasót: a félfeudális tapasztalástól az ipari kapitalizmus bugyraiig.

Hogy érzékelhessük, mennyire kirívó az ellentét a bemutatott evolúciós spirál két végpontja között, vessünk egy pillantást az újonnan érkezettek amerikanizálódási beavatódásának első néhány epizódjára. A *Fürst Bismarck* nevű óceánjáró – a HAPAG német-amerikai hajótársaság tulajdona – kilenc napos vízi utat követően egy szeptemberi reggelen befutott a New York-i kikötőbe. Az utazó sokasággal tartottak „a mi szajlai embereink” is, mind a négyen: Árvai István és Árvai Anna – született Közsüs Anna – valamint egy hatéves és egy hároméves gyermek. És mentek mások is, részeként a roppant utazó tömegnek. Mentek a százak, az ezrek, a tízezrek, mindenhol, a magyar korona országaiból – foglalja össze a szerző –, Magyarország minden részéből, az Alföldről, a Dunántúlról, Erdélyből, Bánátról, Felvidékről, Csallóközből. Szerémségből, Muraközből, a Tengeremellékből. Hogyan tudjuk megnyugtatóan egybevetni ezt a felsorolást a régió egyéb, etnikus értelmezésű lajstromaival, például ezzel: „a magyar, a román, a szlovák, a szász, a horvát, a rutén. . .?” – Oravecz szavait idézve. Milyen mennyiségű és mennyire szilárd hitelű egybevető kulturális betekintés jogosíthat fel bennünket annak kijelentésére, hogy például Mikszáth Kálmán *Szent Péter esernyője* című regényének némelyik palóc karakterében a tót irodalmi kultúrában találhatunk közeli rokonokat?

A New York-i metropoliszban nem minden tapasztalt élmény volt szokványosan kellemes vagy akárcsak szokványosan elviselhető. A fülsiketítő lárma, a nagyváros ijesztő zajai és morajlásai minden addig ismert negatív zajélményen túltettek. Amit korábbi urbánus leírásokban a *hustle and bustle* (sürgés-forgás, zshivaj, tolongás) szavakkal fejeztek ki, új változataiban, mint dübörgés, lárma, moraj jelent meg: az a fajta zajszennyezettség, melyet a kukásautók, a teherliftek, hajókürtök, valamint a személyfelvonók és kohóművek, mint aktivizálódó vulkánok gerjesztettek. Az újonnan jöttek spontán percepciójában a kezdeti első napokban különösen elidegenítő hatása volt a belváros ijesztő morajlásának. A német filozófus, Th. V. Adorno (1903-1949), valamint a kanadai zeneszerző Murray Schafer ((1903-1969) a 20. században bekövetkezett radikális zenei változások, az „új zene” filozófiájának objektivációit „a kapitalizmus kakofóniáiként” látatta és az új hangképeket (*soundscape*s) destruktív ágensekként, hanghatási elidegenedésként értelmezte (Adorno, Th., 2017, Schafer, M., 1994).

Magyar nyelvű szövegekbe ágyazva gyakran fordítják a *trilógia* szót „három beszéd”-nek. Annak ellenére, hogy a líra, a dráma és az epika triász mind-egyik tagja kínál szokványosabb fordítási alternatívákat. Nem is beszélve az olyan irodalmon kívüli területekről, mint a filmművészet és a zene, melyeknek tematikailag összekapcsolódó formái újabban a kisebb léptékű részek tartalmi és formai erények megtartásával házasítatnak a többi mellérendelt, de mégis önálló kompozíciós elemmel. Az ókori drámai irodalom művelőinek sikerült eleven és nagy presztízsű módszertani hagyományt is az utókorra hagyni. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy epikai művek ritkábban és csak az újabb időkben állnak össze trilógiává. Mint ahogy az Oravecz faluregényével (vagy parasztregényével) is történt.

Ez a dilemma még vissza fog térni, mielőtt érvelésünk eljut a vonatkozó kérdésig. Annyit már itt megjegyzek, hogy a vizsgált textusban a műfajteremtő jegyek keveredése lehetővé teszi olyan azonosító fogalmak mellérendelését, mint a *történelmi fikció* vagy éppen az *epikus-mitikus történelmi pillanat*. De a kérdéses műfajteremtő elemek között említhetnénk még a hármásregény, hármaskönyv, életregény, a keresésregény, az életfolyam vagy éppen a faluregény koncepciókat, mint vizsgálati és értékelési eszközöket. Ha arra a kérdésre kellene válaszolnom, hogy a fogalmi irányok versenyeztetése elfogadható kezelése lenne-e az ellentmondások kiküszöbölésének, azt mondanám, hogy a rivális közelítési módusok csökkentése nem feltétlenül adekvát eszköze az irodalomkritikai vagy irodalomtörténeti áthallások meglétének vagy kiküszöbölésének. Ez a fajta társbérleti viszony aligha megszüntethető. Végső soron az eddig felsorolt műfajjelölő fogalmak egyike sem szólóban domináns jelölő, és az említett társbérleti viszony is kötelez. Egyébként megkérdezem az olvasót, hogy reményteljesnek gondolná-e további regényfajta-jelölők aktivizálását? Mit szólna az olyan bejáratott formá(k)hoz, mint a *családregény*? Vagy ahhoz, hogy *enciklopédikus* regény?

Ezek közül az egyikhez fűzök még néhány szó kommentárt. Mielőtt ettől a fiók-témától elbúcsúznánk, megjegyzem még, hogy a *trilógia* szó használati igénye annyira nyilvánvaló, hogy „eszünkbe sem jut,” hogy ez a fogalom „netán,„eszébe sem jutott” Oravecz Imrének akkor, amikor az első vagy a második tomuson dolgozott.

Ha egy „felkészült” – avagy egy úgynevezett „ideális” – olvasó arra szoktatja önmagát, hogy szellemi táplálékának biztosítására napi penzumként mintegy 20 nyomtatott oldalnyi szokványosan szabványos léptékű monolitikus szöveget tudjon „magáévá tenni,” tehát ha az olvasási aktusba beleérti a szélesebb értelemben vett kulturális és a szűkebb ölelésű nyelvi töltetű aprómunkát is, szinte biztos lehet abban, hogy hetekig, sőt hónapokig sem kényszerül arra, hogy napjait semmittevéssel vagy kizárólag filológiai aprómunkával töltse. Hogy jobban érzékeljük Oravecz trilógikus munkájának a szöveg pusztá létéből áradó jelenléte súlyát – mely egyaránt lehet nyomasztó és felvillanyozó – képzeljük el az alábbi terjedelmi és időkereteket: egy adott év januárjának első napján az olvasó elkezd „befogadni” Oravecz hármaskönyvét. Ha minden az elképzelt ütemezés szerint halad, március közepére befejeződhet a vállalt célolvasási projekt, és összeállhat a hatalmas prózatömb első olvasata is.

Ez az írás kísérlet az epikus-mitikus történelmi pillanat, a történelmi fikció, a parasztregegy, a faluregegy és a térösszefüggések trilógikus kapcsolódására. A szerző nem vesztegeti feleslegesen idejét és energiáit arra, hogy begyűjtsa a páratlanul hosszú menetelés motorjait. Ez – ha sikerül – annak megvilágítására történik, hogy megértsük, mit is jelenthet az olvasó számára mindaz, amit a regény tematikus, kulturális és egyéb (pl. földrajzi) gyűjtőpontjaiként szemlélhetünk. Az egy évszázadnyi cselekményidőre, valamint a közel másfélezer oldalnyira rúgó szöveg több kitüntetett gyűjtőponttal is büszkélkedhet. Joggal feltételezhetjük, hogy takarékos üzemmódban arra a konfigurációra érdemes fogadni, amellyel már a trilógia legeslegelső oldalán (valójában az első kötet első fejezetének legelső bekezdésében) szembesülünk. Mely egy ténylegesen létező és elnevezésű magyarországi falu nevét adja ki: Szajla. („*Heves megyében van, a Mátra lábában.*”). Talán nem véletlen, hogy amikor az említett falunév másodjára is előfordul a szóban forgó kontextusban – még mindig a trilógia első kötetének első oldalán járunk –, ezt a vizsgált textus legutolsó lexikai egységeként teszi: „A Tarna-völgynek Sirok és Kisfüzes közt van egy fiókvölgye, ebben fekszik Szajla”.

Az említett első bekezdés tartalmaz még egy olyan adaléksort, mely tömörített bemutatásban azonosítja azokat az „ásványos” energiákat, melyek a ma ismert és belakott felszín létrehozták. Fogadjuk el ezeket az energizáló faktorokat „bolygómélyi kataklizmáknak” – sugalmazza a szerző ugyanitt. Azok a vonatkozások, melyek valóban figyelemre méltóvá teszik ezeket a kapcsolódásokat, sajátos áthallásokként jelennek meg eltérő jellegű tranzakciók felszínén. Ezeknek az erőknak regénytechnológiai szempontból is értelmezhető ellenpólusaiként szemlélhetjük azokat a tényezőket, melyeket az író a későbbiekben is gyakran bemutat.

Valójában azért is gyümölcsöző befektetés annak szemrevételezése, hogy az itt bemutatott kreatív impulzus miként nyer kifejeződést, avagy értelmeződési határokat az életművön belül. Az expresszív, értelmező és kreatív impulzusok összességét ugyancsak tekinthetjük akár a mindenkori irodalmi kultúra tömbösített meghatározásának. Ezek – megszorításokkal – konkrét életművekhez besorolható konkrét szövegekhez tartozó eljárásokkal is társulhatnak. Végző elemzésben a félig-meddig whitmani értelemben vett, katalógusszerűen öngerjesztéses, szövegkompozíciós listázó módszerről van itt szó, mely részben magyarázatul szolgálhat Oravecz terpeszkedő prózájának expanzív-kumulatív irányultságára: „A hegyekkel együtt természetszerűen völgyek is születtek, kicsik, nagyok, szélesek, keskenyek, egyenesek, görbék, zártak, nyitottak, rövidek, hosszúk. . .” (*Ondrok* 9).

Mivel tehát a vizsgált trilógia szövege szokatlanul tág ölelésű adatolással terhelt, a kvantitatív szempont állandó jelenléte (tehát az, hogy a műfaji besorolásban vizsgált könyvet legszerencsésebb lenne *enciklopédikus* regénynek keresztelni) hatást gyakorol egyrészt a bemutatás hogyanjára (ez a Walt Whitmantól örökölt minta), másrészt fokozott szerepet kap az értelmezés dolgában oly módon, hogy e sorok írója szokványosnál bőkezűbben bánik az olvasó emlékezetét segítő, konkretizáló és mottó értékű idézetekkel. Ez egyaránt segítheti az olvasó rövid vagy hosszú távú memóriáját. Ha valaki ki Oravecz trilógiájának értelmezésén túl a hármeregény masszív megértésére is vállalkozik, ehhez kiváltó *real-life* feltételként tapad még azon körülmények permanens alakító tényezőkként való figyelembe vétele, hogy mind az óhazában, mind az Újvilágban többnyire minden másként alakul, mint ahogy tervezték. Ezért az óhazából való kivonulás és az új hazában való megmaradás ütközésén túl önmaguk erejéből és erényéből is érvényre juthatnak.

Oravecz, túl azon, amit Kalifornia és az amerikai Midwest jelenthet az Árvai-család számára megélhetőleg, közművelődésileg, „elrugaszkodásilag” és általában az asszimilációs lehetőségek kihasználása terén, elsősorban István fia, Imruska életútjának táguló hozadékában látja és láttatja a jobbító szándékú telepes fejlődésének lehetőségét. Imruska geológusnak tanul, elmélyed a dél-kaliforniai táj vad szépségében. A Kaliforniába érkezés és az ottani letelepedés előbb-utóbb arra nyújt készletet, hogy részben az angolszászizmus vallásfilozófiai hagyományainak felélesztésével, valamint az újvilági transzcendentalizmus és panteizmus elemeinek felhasználásával ezek a gondolatok foglalkoztatják: „Milyen jó volna itt maradni, ötlött fel benne, egyedül nekivágni valamelyik hegynek, felmenni és nem visszajönni, eltévedni örökre, nyomtalanul eltűnni valamelyik kanyonban, szétesni, feloszlani, eggyé válni a földdel, amelyről sokat tud, de nem eleget, behatolni a résekbe, repedésekbe, beköltözni az agávókba, chollákba, hordókaktuszokba, ernyőpálmákba, beépülni a pumák, vadjuhok, csörgőkígyók testébe, szét-szóródni . . .” (*Kaliforniai* 546).

Mindezen túl Oravec hasznosan segíti az „elszánt” olvasót abban a közös törekvésben, hogy végrehajthassa saját befogadói-értelmezői elképzeléseit. Eszközül ehhez nem csupán pazarló bőkezűséggel ad tájékoztatást mindarról, ami a cselekmény bemutatásának logikája vagy kényszere szerint a bemutatás gyűjtőpontjába kerül, hanem mintegy útitérképet és iránytűt is kap az írótól kiemelt szellemi és tárgyi mibenlétekről és kifejeződésekről. Amikor például arról esik szó, hogy Árvai István első újvilági munkahelye egy Ohio-állambeli közép-nyugati gyár, amely vasöntéssel foglalkozik, az író bőséggel kimért kiegészítő magyarázatokat fűz az adatoláshoz, melyekben felvilágosítja az olvasót, hogy a legkényesebb öntvényfajtáról esik majd szó, amelyet „a fehérnyersvas hosszas hevítésével állítanak elő, amelynek *cementiintartalma* izzításkor megbomlik, és kiválik belőle a temperszén. Ettől fizikai tulajdonságai jelentősen javulnak, és az acélöntvényhez hasonló szilárdságra tesz szert. Fő felhasználója a járműipar. Tengelykapcsolót, fékdob kormányházat készítenek belőle, de anyaga víz- és gázvezetékfittingeknek, orvosi műszereknek és különféle kéziszerszámoknak is.” Vajon nevezhetnénk ezt az értelmező-magyarázó kompozíciós irányt akár a szépirodalom megismertető (kognitív) szerepe egyik fő kifejeződésének? Erre – és a szavak becsülete – gondolhatott egykori tanárom, a lexikográfia mestere, Országh László, aki azt vallotta, hogy az arra érdemleges lexikai egységeket „röptében” kell elfogni, azon célból, hogy a magunk hasznára rögtön lejegyezzük és regiszterbe zárjuk őket. Az itt vizsgált trilógia kommunikatív ereje, dúsultsági szintje, narratív potenciálja és egyéb kvantitatív attribútumai (pl. enciklopédikus indításai) éppen ennek megfelelő elmozdulásokat mutatnak.

Tegyük próbát: adódik-e a közel másfél ezer oldalas szövegben olyan „les gyanús” részlet, amelyet feleslegesen részletezőnek, hosszadalmasnak és részleteiben előre megjósolhatónak érezhetünk? Például mit szól az olvasó ehhez a rövid leíráshoz? „Máris ment volna, de az ajtóból visszajött. Előszedett egy másik rongyot, egy olajosat, a motorház fölé hajolt, és felnyitotta a fedelét. Ha már itt van, megnézi az olajsintet is. Már beálláskor eszébe jutott, de akkor még korai lett volna, még nem folyt vissza az olaj a karterbe. Kihúzta a nívópálcát, megtörölte a ronggyal, és visszadugta, ismét kihúzta a végét. Az olajsint rendben volt, és még csere sem látszott esedékesnek, még elég világos volt a kenőanyag. A motor még nem hűlt le teljesen, érezte a pálcán, hogy az is meleg. Az ékszíjat is összenyomta a kezével, majd elengedte. Megfelelőnek találta a feszességét (*Ókontri* 27; egy nálam levő példány margójára valaki ceruzával odaírta: „kell ez?”).

A trilógia tele van zsúfolva olyan információk tömegével, melyek felmerülését elsősorban a paraszti élet spontán mindennapi újratermelődésének folytonossága hívja életre. Ennek lecsapódása az a kompozíciós elv és folyamat, mely az elem és struktúra kapcsolat dialektikája alapján a részekből épít struktúrát. Ez a szerkezeti viszony fejeződik ki egyébként az olyan latin hagyományú lexikai egy-

ségekben is, mint a kompozíció, kompletál, komplikál stb. Próbáljunk meg azonosítani néhányat a vizsgált szöveg főbb tematizálási és architektonikus klaszterei közül: ezek egyszerre szolgálhatnak leltárként és eszmei forrás-lajstromként. Nem meglepő, hogy a két kontinensen játszódó cselekmény tetemes része útleírás. Mindezen túl a szöveg menetrendszerűen bővelkedik szexuális töltetű leírásokban, melyek közül az olvasó valószínűleg és leginkább is a második rész 39. fejezetében leírt történésekre fog tartósan emlékezni. A szerző igyekszik elhitetni az olvasóval, hogy a szeretkezés miértje és hogyanja (akárcsak egy sikeresen koreografált balett egyveleg) az egyes szakaszok megértése és a pózok megtanulása megkerülhetetlen előfeltételei emberi játékainknak. Ez a késztetëshalmaz intenzív nonverbális üzeneteket szabadíthat fel a serdülőkorba érkező egyén számára. A teenager Imruska megtanulja férfiszemmel nézni és látni a másik nem képviselőit. Példának okáért imígyen érzékeli egyik osztálytársa édesanyjának nőies kisugárzását: „Szép, barna, teltidomú, jószagú asszony volt, akinek a ruha alól valósággal kiabált a teste” (II.365). Dicséretes észrevétel egy tizenegy éves fiúgyermektől.

Az Árvai-családban az egymást váltó nemzedékek mindegyik vezető férfitagja aktívan érdeklődik adott környezetük óvilági és újvilági kifejeződései iránt. Bár száz esztendőn át lefokozó, determinista társadalmi miliőben élnek (az adott keretek az Osztrák-Magyar Monarchia és a két világháború közti időszak), képesek rá, hogy saját szorgalmukkal és értelmi ráhangoltságuknak köszönhetően jobbitsák egzisztenciájukat. Például Öreg János friss mezőgazdasági és állattenyésztési szakirodalomból szerzi be naprakész technológiai és piaci ismereteit (gondoljunk a gőzcséplőre), a már Amerikában született Steve nagyrészt a fellelhető szövegek alapján képezi át magát korszerű ismeretekkel felruházott magyar farmerré. De talán mégis leginkább Istvánt jelölhetnénk az önmagát leginkább eredményesen átprofilozó *self-made man* státusára. Példájában láthatjuk legvilágosabban azt a gondolati aktivitást, mely döntéseit és véleményalkotó viselkedését kiemelten jellemzi. Amikor először lát Amerikában vízöblítéses toalettet, „elismerően csettint” (II/11), és hasonlóan reagál, amikor először lát és tapint gömbkilincset. Ráadásul legtöbb gépészeti és mérnöki ismeretét oly módon szerzi be, hogy maga jár utána a tudnivalóknak.

Az Árvaiak bemutatott négy nemzedéke nem volt arra felkészülve, hogy kérdőjelek, tévedések és megtorpanások nélkül feleljen meg azoknak a kihívásoknak, melyeket az Ókontri és az Újvilág szabott ki rájuk. Hosszútávra szóló agrárteljesítményük a tarka eredmények ellenére is jelképesnek tekinthető. A trilógia utolsó kötetében a szülők dél-kaliforniai birtokán egybegyűlt nagy – és immáron metaforikus értelemben sem „árva” – család értékeli a megtett utat. Kiemelt figyelmet kap Árvai István, aki sorrendben a „rög gyermekei” világának harmadik *pater familiasa*, és aki intelligenciájával, az új technológiák iránti fogékonyságával nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szóban forgó nemzedékek „amerikáns” dilemmája ígéretes alternatívát nyújthasson. Megfogadja a „kaliforniai fürjek” ajánlását, családjával együtt „beleigazodik a „dolgokba.” „Megelégedéssel töltötte el

őket, hogy visszatértek régi foglalkozásukhoz, hogy ismét kölcsönadhatják erejüket, törődésüket a földnek, és az kamatostul visszafizeti, gabonával, kukoricával, krumplival, hússal, zöldséggel és egyébbel. Akárha fiatalságuk támadt volna fel, régi álmuk vált volna valóra, új méltóbb körülmények között, holott ez nem az volt, amit terveztek, hanem csak mása, visszfénye annak, ami lehetett volna, aminek lennie kellett volna ... Távolság a hazától, egy másik országban, másik földrészen, másik éghajlás alatt, némi kárpótlásul az átküzdött esztendőkéért, a megghiúsult reményekért...” (II:606). Ennek tükrében nem hangzik sem közhelyesen banális, sem hangzatos véleményként az arra a kérdésre adott válasz, hogy miről is szól Oravecz Imre trilógiája: magáról az emberi létről.

MOTTÓ ÉRTÉKŰ IDÉZETEK MINT SZEMANTIKAI ÓRZÓK

Az alább közölt, sorszámozott idézetlista mindvégig a bemutatott trilógia primer szövegéből vett anyagot tartalmaz. Feladata az, hogy a feltett kérdés + adott válasz + kapcsolat logikai erősítésével érvényes kérdés–válasz kontra válasz ív kifejtésével támogassa az olvasót a trilógia és általában a szöveg megértésében, értelmezésében, a szó kontra személy kapcsolat stabilizálásában, valamint a rövid távú illetve a hosszú távú emlékezet javításában. A feladatsor használata csoportos és egyéni formákban egyaránt elképzelhető, a tematizálható kulturális anyag a pedagógiai igényeknek megfelelően tovább árnyalható. A mintaként felsorolt tömbösített anyag igyekszik kitekintést szolgáltatni a témakör fő vonulataira: a bevándorló népszaporulat mint demográfiai kényszer; a demográfiai kényszer mint újvilági helyzet; a rasszizmus és a vallásideológia mint döntéshatározó tényezők; Amerika-ellenesség a hivatalos kifejezésekben a II. világháború utáni években; a hazatelepülés mint mitikus problémamegoldás.

- [1]– Még egy gyerek! Itt! Kell ez nekünk? Jóságos Isten! Hát hiába jöttünk Amerikába? Sose tudjuk összekaparni azt a pénzt, így, ha megint szaporodás lesz! [. . .] Lőttek az egésznek – állapította meg aztán keserűen.
- Nem! Valamennyit azért összespóroltunk.
 - Mi az ahhoz való képest, amennyit kellene, amennyit beirányoztunk?
 - De csak nem üres kézzel megyünk haza.
 - Haza? – horkant fel István.
 - Ki akar itt hazamenni?
 - Én.
 - Én nem!
 - Muszáj. A gyerek áthúzta a számításunkat. Így nincs értelme tovább maradni. Meg különben is jobb, ha otthon jön a világra.
 - Aztán mit csinálnánk otthon? Kínlódnánk! Vagy megint apa cselédjei lennénk, aztán úgy táncolnánk, ahogy ő füttyöl.

- Szerintem nem. Már van annyink, hogy el tudnánk indulni a magunk útján. Utána meg majd csak lennénk valahogy.
- De hogy? Nem mindegy, hogy hogy lenne. Sehoggy se lenne. Meg mindenki kinevetne, ujjval mutogatna ránk, hogy megbuktunk, hogy hiába szédelegtünk Amerikában. Lesülne a bőr szégyenletemben.

(II/171)

[2] Amerika, az más. Az nem rendes nemzet, az csak egy szedett-vedett, összevissza nép, mindenféle otthontalan csavargók, szélhámosok gyülekezete, akik hátat fordítottak a hazájuknak, és a világ minden tájáról odamentek, mert azt hitték, hogy ott kolbászból van a kerítés is. Meg ott mórok, négerék is vannak, akik nem Isten teremtményei, mert az Úr csak fehér embert teremtett.

(I/255)

[3] Utána a homília, a szentbeszéd következett. Ebben Isten szolgája, az ő ünnepe lévén, Szűz Máriáról, a Magyarok Nagyasszonyáról emlékezett meg, akinek István király a halála előtt, mint mondta, átadta a hatalmat, hogy azontúl ő kormányozza, óvja a magyarokat, a magyarok országát. Majd nyomatékosan felhívta a hívők figyelmét, hogy legyenek hűek a hazájukhoz, mert aki hú a hazájához, az hú az örök magyar királynéhez is. Aki szereti a hazáját, az Isten anyját is szereti. Erre nagy szükségük is van, ebben nem szabad fogyatkozniuk, meginogniuk. [...]. Némelyek, mondta, még meg sem melegedtek, már azt fontolgatták, vagy talán már úgy is döntöttek, hogy nem mennek vissza, hanem itt maradnak Amerikában. Szomorú, sőt egyenesen megdöbbenő, hogy ilyen gyengék is vannak közöttük. Alighogy kitétek a lábukat a hazából, mindjárt végleg hátat akarnak neki fordítani. Ezzel elárulták Máriát, és egyből a bűn útjára léptek. Kéri őket, hogy ne tegyék, vagy ha már úgy döntöttek, gondolják meg és térjenek észhez. Még nem késő, még vissza lehet fordulni. Mária, a Magyarok Nagyasszonya kegyes, és megbocsájt nekik, visszafogadja őket a kebelére.

(III/47-48)

[4] Megérkezett a határőr, egy középkorú, testes, pocakos, egyenruhás férfi. Fél lábbal belépve megállt az ajtóban. Egyenként elvette az útleveleket, a bennük lévő képet összevetette a tulajdonos ábrázatával, aztán szó nélkül visszaadta. Steve-ét és Georgie-ét nem. Steve-ét sokáig nézegette. Végiglapozta, majd visszatért az elejére.

- You are Steve Arvai? – kérdezte kimérten, Steve-re tekintve.
- That’s right – felelte Steve.
- You are American citizen.
- Correct.
- What is the purpose of your visit to Hungary?
- Visiting relatives.

- And this boy is in your company?
- Yes. He is my son.
- How long will you stay?
- I don't know yet. Újból az útlevelebe nézett.
- Arvai, hm – és ismét Steve-re pillantott. – This is a Hungarian name, isn't it?
- Yes, it is.
- Akkor ön beszél magyarul – mondta, most már magyarul.
- Kicsit – felelte Steve magyarul.
- Hogyhogy kicsit?
- Kicsit tanultam.
- Miért tanultál volna te magyarul, mikor tudsz magyarul? – váltott át a határőr váratlanul tegezésre. – Csak úgy csinálsz, mintha nem tudnál. Magyar vagy te komám, csak tettetted magadat. Kimentél Amerikába, összeszedtél egy kis pénzt, majmolod az amerikaiakat, aztán azt hiszed, hogy ettől már amerikai vagy, különb, mint mi, itthoniak, akiket lenézel.

(III/119-120)

- [5] Olykor hétköznap, tanítás után is randevúzott Pilulaw-val, és nem csak Punch Bowlnál, hanem feljebb, Jackson Fallsnál is, ahol szintén jól lehetett horgászni. Anyi időt töltött vele, hogy az anyja már sokallta.
- Jaj, csak meg ne rontsa, nehogy fajtalanokdjék ott vele! – aggodalmaskodott egy nap.
 - Miért fajtalanokodna? – csodálkozott István – Egészséges, rendes embernek láttam.
 - De csak indián, nem olyan mint mink.
 - Az indián is ember.
 - Az, de pogány.
 - Nem biztos. Annak idején itt megtérítették őket.
 - Egyszer azért kimehetnél Pistike után, aztán megnézhetnéd, mit csinálnak. Vagy elugorhatnál Ojaibe is megtudakolni, kiféle, miféle.
 - Szaglásszak utána? Nem, inkább hívjuk el egyszer hozzánk piknikelni, hogy magad is megismerd.
 - Ne, azt ne. – Mit szólnának a szomszédok, ha meglátnák?

(II/525)

- [6] Édes gyerekem, minek mennél te oda? Abba a messzi országba, ahol sose jártál, amit nem ismersz. Magadban egy kisgyerekekkel a nyakadon. Nem tudod te, mi van ott. Más ott az élet, nehezebb, sokkal nehezebb, mint itt. Nem neked való lenne az, nem a te igényeidnek. Többe kell ott dolgozni kevesebért, és nem nagyon jut az ember ötről hatra. És nem jól bánnak ott a magunkfajtaival.

(III/107)

IRODALOM:

- Adorno, Theodor W. *Az új zene filozófiája*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa. 2017. 238..
- Oravecz Imre: *Alkonynapló (2018-2023)*. Budapest, Magvető. 2024.
- Oravecz Imre: *Halászóember. Szajla*. Töredékek egy faluregényhez 1987-1997.
- Oravecz Imre: *Kaliforniai fürj, A rög gyermekei II*. Pécs: Jelenkor. 2013.
- Oravecz Imre: *Ókontri: A rög gyermekei III*. Pécs: Magvető. 2016.
- Oravecz Imre: *Ondrok gödre. A rög gyermekei I*. Budapest: Magvető, 2016.
- Schafer, Murray R. *The Soundscape: The Tuning of the World*. Manchester, Vt. 1994.